

The Project Gutenberg eBook of Nasawing Pagasa, by Angel De los Reyes

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nasawing Pagasa

Author: Angel De los Reyes

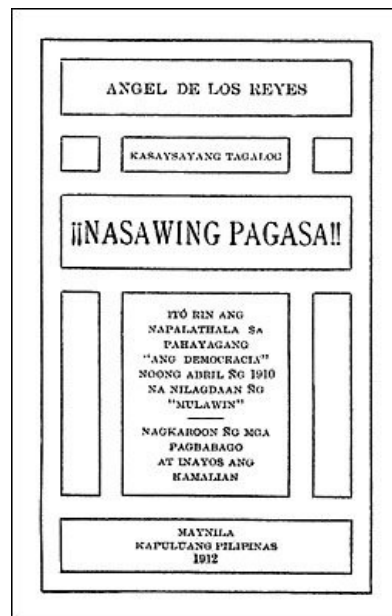
Release date: November 15, 2005 [EBook #17070]

Most recently updated: December 12, 2020

Language: Tagalog

Credits: Produced by Tamiko I. Camacho, Pilar Somoza and the Online Distributed Proofreading Team at <https://www.pgdp.net> (This file was made using scans of public domain works from the University of Michigan Digital Libraries.)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NASAWING PAGASA ***

ANGEL DE LOS REYES

KASAYSAYANG TAGALOG

¡NASAWING PAGASA!!

**ITÓ RIN ANG
NAPALATHALA SA
PAHAYAGANG
"ANG DEMOCRACIA"
NOONG ABRIL ÑG 1910
NA NILAGDAAN ÑG
"MULAWIN"**

**NAGKARON ÑG MGA
PAGBABAGO
AT INAYOS ANG
KAMALIAN**

¡NASAWING PAGASA!

Páhiná 1

KASAYSAYANG TAGALOG

KASAYSAYANG NAPALATHALA SA PAHAYAGÁNG "ANG DEMOCRACIA" NOÓNG ABRIL ÑG 1910 NA NILAGDAÁN ÑG "MULAWIN". NAGKAROÓN ÑG MGA PAGBÁBAGO AT INAYOS ANG NAGÍNG KAMÁLIAN.

SINULAT NI

ANGEL DE LOS REYES

KUMATHA ÑG MGA KASAYSAYANG "ANG DIYOSA INÉNG" "¡KRISTONG MAGDARAYA!" "¡IMBING KAPALARAN!" "¡PARUSA ÑG DIYÓS!" "¡HINAGPÍS NI LOLENG!" AT "¡TAYO AY MAMUNDÓK!"

MAYNILA, K.P.

LIMBAGÁNG "ESFUERZO OBRERO" 1912

LAHAT TUNGKOL PILIPINO

Páhiná 2

AY DAPAT BUMASA ÑG BABASAHING TAGALOG

Bahag-hari	ni <i>Gerardo Chanco.</i>
Sa Tabí ñg Banģín	" <i>José Maria Rivera.</i>
Higanti at Pagsisisi	" <i>Honorato H. de Lara.</i>
¡Duwág!	" <i>Gerardo Chanco.</i>
¡Imbing Kapalaran!	" <i>Angel de los Reyes.</i>
¡Halina sa Lanģit!	" <i>Gat-Dusa.</i>
Ang Mananayaw	" <i>Ros. Almario.</i>
¡Tadhana!	" <i>Democrita P. Antonio.</i>
¡Sawíng Pagasa!	" <i>Bb. Francisca Laurel.</i>
Larawan ñg Pagirog	" <i>Simplicio Flores.</i>
¡Waláng Diyós!	" <i>Honorato H. de Lara.</i>
¡Pinatatawad Kita!	" <i>Matanglawin.</i>
¡Parusa ñg Diyós!	" <i>Angel de los Reyes.</i>
Buhay	" <i>Aurelio Tolentino.</i>
¡Enchang!	" <i>Honorato H. de Lara.</i>
¡Kristong Magdaraya!	" <i>Angel de los Reyes.</i>
Panģarap ñg Buhay	" <i>Simplicio Flores.</i>
Mģa Anak-Bukid	" <i>Ros. Almario.</i>

Inyong paghanapin sa mga aklatan

at makabibili sa makákayanan

TALAN NG NILALAMAN

MGA PAGUNITA NA DAPAT NUYNUYIN

SA MAGLÍLIWALÍW SA Bayan ñg Antipulo

ANG MGA PUMÁPATÁY SA Kalulwá ñg Bayan

MABUTI KANG TAO NGUNI'T Masama kang

Kristiyano

¿SINO ANG NATUMPÁK? Kayó nga ang humatol

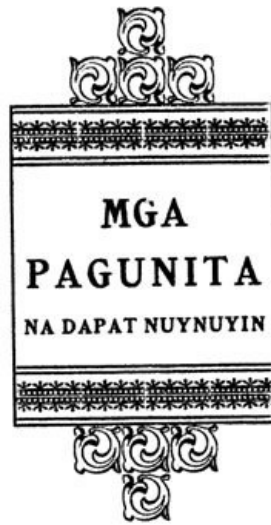
SA KINAÚUKULAN ;Maaliwalas ang daan ko!

PANGUNANG SALITA NI AMADO JACINTO

¡NASAWING PAGASA! Kasaysayang Tagalog

PARAÑGAL SA KUMATHA ÑG ;NASAWING PAGASA!

Páhiná 3

SA MAGLÍLIWALÍW SA

Bayan ñg Antipulo

Páhiná 4

Anim na binibini ang nanġakálupasay sa lilim nang isáng puno ñg manggá sa bayang Antipulo nang taóng nagdaan. Pawa siláng magágandá; pawa siláng mahíhinín; ñguni't ang katakátaká, ang apat ay nakátawa at ang dalawá ay nakásimanġot. Sa lihim kong pagsísiasat ay naunawa kong kaya palá gayón, ang apat ay nakápagdalá ñg mġa babasahing Tagalog at ang dalawá ay nakalimot. Walang pagáalinlanġan na yaóng di nakápagbaon ay siyáng nakásimanġot, pagka't wala ñg masaráp na aliwan sa bayan ñg Antipulo na para ñg magbasá ñg aklát. Maligo, pagkatapos ay magduyan, bago magbasá ñg aklát: iyán ang buhay mayaman.

Kaya kayóng maglíliwalíw sa Antipulo, nang huwág kayóng sumimanġot pagdatál doón, ay magbaon kayó ñg *Pinatatawad kitá!*, *Ang Mananayaw*, *Mga Anák Bukid*, *¡Duwág!* *Sa tabi ñg bañgin*, *¡Tadhana!*, *Halina sa Lañgit!*, *¡SAWING PAGASA!*, *Larawan ñg Pagirog*, *Pañgarap ñg Buhay*, *¡Walang Diyos!*, *¡Higanti at Pagsisisi!*, *¡Enchang!*, *¡Kristong Magdaraya!*, *¡Parusa ñg Diyós!*, *¡Imbing Kapalaran!* *Bahág-Hari*, *¡MILAGROS!* at *Lihim na pagluha!* Sa gayón, tanġi sa maálíw ninyó ang inyóng sarili ay makatútulong pa kayó sa masisikap na kawal ñg pagpápalaganap ñg wikang minana natin.

Páhiná 5

ANG MGA PUMÁPATÁY SA

Kalulwá ñg Bayan

Masaráp ang wikang Inggles, ang turing ñg Inggles; lalo na ang wikang Kastila, ang saló ñg Kastila; lalo pa ang wikang Pransés, ang habol ñg Pransés, palibhasa'y para-para siláng may

damdamin at marunong magmahál sa m̃ga kalulwá ñg kaníkaniláng bayan, na alinsunod sa m̃ga pantás na sínásamba ñg marami, ang wika, ay siyáng kalulwá ñg bayan.

Ñguni't ... sa bibíg ñg ilang m̃ga Tagalog, ay hindi ganitó ang namúmutawi. ¡Katiwaliang lahát at balót ñg m̃ga kahanġalán ang lumálabás! Pawáng kapalaluan na anyá'y masaráp ang wikang Kastila at Ingglés kay sa wikang Tagalog kaya't ni di ko tinitisod ang m̃ga katha dito, ñguni't masdán mo ang aking m̃ga nobelang Ingglés at Kastila ay hindi na mabilang.

Iyán ang m̃ga kaaway ñg bayan; pagka't silá ang pumápatáy sa kalulwá nitó. Dahil sa kayabangang masabing sila'y nakaiintindí ñg wikang dayo, ay ipinagpápalít na, ang kaniláng danġál....

¡M̃ga kamánunulát! ¡Kahabághabág ang ating katayuan! ¡Sa lahát ñg sandali'y nakaumang sa ating m̃ga ulo ang tabák ni Damokles; nanunuláy tayo sa panġanib na guhit ñg m̃ga batás; kalaban natin ang m̃ga dayuhan at sampu ñg kalahi, ay kalaban pa rín!...

Páhiná 6

MABUTI KANG TAO NGUNI'T

Masama kang Kristiyano

—¿Bakit?

—¡Mangyari ay umáasa ka sa panghíhirám ñg bagong aklát! *Mabuti kang tao*, pagka't nabasa mo na halos lahát ñg nobela sa kahíhirám, ñguni't *masama kang kristiyano*, pagka't pinápatáy mo ang m̃ga kumatha at nagpalimbág at ayaw kang bumilí ñg iyó, gayóng pinagkagastahán nilá. ¿Saán mabubuhay ang kuto, kung hindi sa ulo?

—¡Kung ayaw kang magpahirám ay huwág! ¡Kay dami mong rekubeko! ¡Pag ikáw namán ang nanghirám sa akin, ay tatawagin kitá ñg TUSO, pagka't para mo ríng tinuso ang kuwartang ibinilí ko, na nabasa mo ang aking binayaran ñg di ka nagkagastá!...

Ganyán ang taltalan ñg dalawáng magkaibigan, kaya't ikáw na bumábasa, upang huwág tawaging TUSO ó MASAMANG KRISTIYANO, ay bumilí ká ñg m̃ga kasaysayang: "¡HALINA SA LAŃGIT!" ni *Gat-Dusa*; "¡SAWÍNG PAGASA!" ni *Bb. Francisca Laurel*; "¡DUWAG!" ni *Gerardo Chanco*; "LARAWAN ŃG PAGIROG" ni *Simplicio Flores*; "SA TABI ŃG BAŃGIN" ni *José María Rivera*; "¡IMBING KAPALARAN!" ni *Angel de los Reyes*; "TADHANA!" ni *Democrita P. Antonio*; "¡WALANG DIYÓS!" ni *Honorato de Lara*; "¡PARUSA ŃG DIYÓS!" ni *Angel de los Reyes*; "MGA ANAK-BUKID" ni *Ros. Almario*; "PAŃGARAP ŃG BUHAY" ni *Simplicio Flores*; "¡ENCHANG!" ni *Honorato de Lara*; at "¡KRISTONG MAGDARAYA!" ni *Angel de los Reyes*.

Páhiná 7

¿SINO ANG NATUMPÁK?

Kayó nga ang humatol

Si Petra at si Petring ay magkapatíd. Minsáng nalálapít ang Paskó, ay binigyán silá ñg kaniláng amá ñg muntíng halagá upang magugol sa dakilang araw. Si Petra ay ibinilí ang kanyáng bahagi ñg isáng hikaw, at si Petring ay pawang babasahing tagalog ang pinakyáw.

Dumatál ang araw ñg paskó, at gaya ñg karaniwan, ay nagdalawán ang dating magkákaulayaw. Sa dampa ñg magkapatíd ay mayroón díng m̃ga panauhin. At ¿anó ang naisalubong ni Petra? ¿Naipagparanġalan bá ang kanyáng hikaw? ¡Hindi! Subali't si Petring ay naipagmalakí niyá ang kanyáng m̃ga aklát at tanġing nakápagsabing "Mamiyang hapon na kayó umuwi at tayo ay magbasá nitóng masasaráp na kasaysayang bagong labás ..."

Kayóng bumabasa nitó, ay inyóng hatulan kung sino ang natumpák: ang hiyás na nagagamit ñg isáng tao lamang ó ang aklát na pakíkinabanġan ñg marami ang lalong mahalagá, Kaunting pagkukuro ang inyóng papaghariin. Tutupín ninyó ang inyóng m̃ga puso at siyáng magsasabing: mahalagáng pagaari ang m̃ga aklat kay sa hiyás na nawawala.

Sa tahanan ñg isáng matalino, ay aklát ang matátagpuan; ñguni't sa tahanan ñg isáng mangmáng ay pawáng hiyás ang palamuti. Dahil doo'y magipon kayó ñg m̃ga babasahing tagalog upang mapabilang kayó sa m̃ga pantás.

Páhiná 8

SA KINAÚUKULAN

¡Maaliwalas ang daan ko!

Suriin natin ang ugali ñg umanó'y m̃ga bantóg at pahám na manúnulát. Ayaw siláng makariníg na mayroóng makata; ayáw siláng makakita na mayroong bagong kasaysayan, at

pauulanin na nilá ang pula, lubha pa't isáng maliit ang sumulat. Sasabihing iyán ay mali, walang kabuluhan; at sayang lamang ang ipinagpalimbág. Palalo at panğahás ang gumawa niyán, huwág na di masabing siyá ay *autor*.

¡Kaawaawang mğa manúnulat!

¡At silá daw ay mğa kawal sa pagpápalaganap nğ wikang tagalog! Kung sa habang panahón ay ganyán ang aasalin nilá, ay sumpa nğ bayan ang kaniláng maántay. Sa kaniláng pakikipagkapwa ay doon lamang uusbóng ang pagmámalasakitan nğ mğa makatang pilipino, na, tanğing daan nğ ikátatanyág nğ masaráp na wika ni Balagtás.

Kung sa akin silá hahadláng ay itutulak ko silá nğ dalawáng kamáy at bubulyawán kong: ¡Maaliwalas ang daan ko! ¡Nakikita ko ang aking nilálakaran! ¡Tanglawán ninyó ang inyóng landasin at di ko kailanğan ang inyóng ilaw! ¡Manipís mán ang aming mğa katha ay piniga namáng tunay sa aming sariling isipan at di naming ninakaw sa isipan nğ mğa makatang kastila, ingglés, pransés, at ibá pá! ¡Mura mán ang aming mğa aklát ay madali namáng maubos at di ináamag sa mğa aklatan!

Páhiná 9

PANGUNANG SALITA

Páhiná 11

Ang munti kong kaya at maiklín pagkukuro ay minarapat nğ mahál kong kaibigang Angel de los Reyes na magbigáy nğ *Pangunang Salita* dito, sa kanyáng bagong aklát na maliit, na noóng araw ay napalathala na sa páhayagang "ANG DEMOCRACIA;" at kung bagamán tinawag ko nğayon nğ *bagong aklát* ay sapagka't nğayón lamang naipalimbág at di na paputól-putól.

Walang alinlanğan akóng nayag sa hilíng nğ aking kaibigan, nanğiti ako nğ lihim nğ ito'y sabihin niyá, at naibulong ko sa sarili na siya'y sadyang matalino sapagka't totoóng maalám na magbagay-bagay: nababatid niyáng sa isáng maiklín aklát, ay isá namáng maiklín isip na lamang ang dapat mag-ukol nğ mğa palagay at paghahaka. At dahil diyán, ay sisimulán ko ayon sa makákaya, ang paglalalahad nğ aywán kung tumpák na aking mğa pagkukuro tungkól sa kanyang katháng itó.

Sa ganáng akin, ang mátutunghayán nğayón nğ mğa mambabasa ay isáng aklát na mainam, isang aklát na dapat bigyán nğ papuri, hindi dahil sa itó'y nakáwiwili lamang basahin kundi alang-alang pá sa wagás at maníngnín na damdamin nğ kumatha: ang maalab niyáng nasang ang dukha ay igalang at masugpu ang ugaling hanggáng nğayon ay umiiral pa sa ibá, at kung minsán ay sa dukha rín, na inuuna ang salapi bago ang lahát; minámahál na higít sa puri, sa danğal, sa katungkulan at wastong ugali.

Páhiná 12

Ganyáng-ganyán ang asal na makikita natin sa mag-amá ni Tuníng sa Kasaysayang itó, na bagamán mahirap ang búhay, nang mahulí ay ayaw na silá sa kapwa nilá mahirap at ang ibig ay ang mayaman, dahil sa may nakápanğibig lamang na isang masalapi kay Tuníng at ito'y si Ruperto. At ang kasuklám-suklám na nagíng bunğa nğ kasabikáng itó sa pilak ay ang pagkatapon nğ anak ni Osong, ang binatang unang inibig ni Tuníng, pinaglagakan nğ boo niyáng pagkábabai at hanggáng sa nagbunğa pa nğa. Datapwa't kay Tuníng, ay nagíng bula ang salitang *puri* at *katapatan* sa harap nğ yaman ni Ruperto, kayá't dito siyá napakasál sa wakás, gayóng si Osong ay di namán tumatanggi sa pagtupád nğ kanyáng tapát na panğakó at wagás ná pagibig.

Si Osong na parang sinasakal nğ mğa daliring bakal ay hindi nakatiis at nang araw nğ pagkakasál ay nagdamít-pulubing naparoón sa bahay nğ kasayahan nilá Tuníng at ni Ruperto na dalá ang larawan nğ kanyáng bunsóng na sagíp sá ilog, at nang makita ni Tuníng na yaón ang kanyáng anak ay hinimatáy na bigla, bago humingí nğ tawad kay Osong at hanggáng sa nalagót

Páhiná 13

ang hiniñgá. Samakatwíd ay oo't nagsisi nḡa si Tuníng kayá't humiñgí pa nḡ tawad sa pinagtaksilán niyáng binata, subali't dí dahil dito'y hindi siyá matatawag na babaing salawahan at tampalasan lalo pa't isasagunita ang pagkákatapon sa tunay na dugó nḡ kanyáng pusó.

Kung ang gayóng ginawá nḡ babaing ito'y oo't napatatawád nḡ Diyós, sa mḡa tagá-lupa'y waláng makapagpapatawad marahil.

Sa haráp nḡ ganyáng paglalarawan nḡ kaibigan ko, ay labis niyáng ipinakilala ang lubós na kabagsikán nḡ salapí na waláng dí naituturó sa tao, pati nḡ lalóng kasamasamaan.

Subali't ḡang hanḡád kayá nḡ mahál kong kaibigan sa paglalarawang itó nḡ nakáririmarim na ugali ay upang pulutin namán itó nḡ mḡa mambabasa?

Kayóng tumútungháy nḡayón ang makásasagót, at kayó rin namán ang dapat makábatid sa túnay na layon nḡ ¡NASAWING PAGASA!

Gayon man ay sasagot din ako nḡ para sa akin.

Ang mithí nḡ aklát na itó ay walá nḡáng ibá sa warí ko, kundí ang turuan ang mḡa dukhá sa pagpapakáranḡal sa kaniláng sarili, sapagkát kung ang mḡa dukhá'y maranḡál, kung ang lahát nḡ dukha'y hindi nagbibili nḡ puri ni napaaalipin sa salapí, ang mḡa mayáyaman ay hindi maaaring magpákatayog-tayog na para nḡ madalás nating mapánoód nḡayón.

Páhiná 14

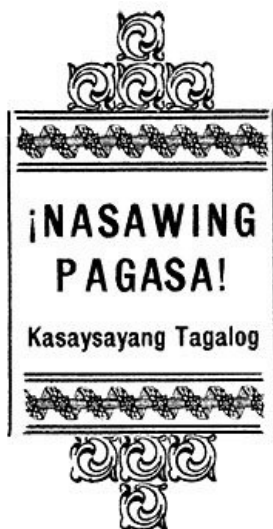
Ang isinasamá nḡ mḡa mayayaman ay na sa mahihirap, at ang isinasamá nḡ isáng pamahaláan ay na sa pinamamahaláan dín. Iyán ang mḡa katótohanang kailán má'y dí magkakabula at dapat dasalín nḡ bawá't tao; katótohanang aywán kung kanino ko unang nadiníg o nabasa at nḡayo'y inankín ko na tulóy pagka't nakilala kong tapát.

Kayá nḡa, mḡa mambabasa, upang makinabang ang kumathá nitóng ¡NASAWING PAGASA! sa kanyang mḡa ginugol na pagod sa pagsulat nḡ kasaysayang itó ay pagaralan sana ang huwág magbilí nḡ puri at isagunitang *na sa kupurihán ang tunay na halagá nḡ tao at wala sa kayamanan.*

Kung magkakagayón, siyá at akó'y maghahandóg sa inyó nḡ masaganang pasalamat, palibhasá'y siyáng túnay na adhiká nḡ tapát kong katoto.

Amado Jacinto.

Malabón, Rizal, 1912.

Páhiná 15

*Dahil sa kagahulán sa panahón
at dahil sa kakulaḡan pa sa
nḡayón nḡ mḡa gagamitin,
ay hindi nasunód ang mḡa
tuldík na nasa orihinál.*

Páhiná 16

Páhiná 17

¡Nasawing Pagasa!

Mapangláv ang lahát, ang gabí'y tahimik
at ang buwán noóng dapat nang sumilip,
nagtatago pa ri't
sa sangkatauhan ay nagmámasunġit
bitui'y gayón dín at nakíkiwanġis.

Ni isáng himutók walang mapakinggáng
sukat gumambala sa katahimikan;
ġoh, ang aking lahi!...
payapangpayapa sa kanyáng hihigán
habang nawiwili ang mġa kalaban.

Huni nġ kuliglíg, tinig mán nġ ibon
ay kapanglawan dín, dinadalit noón;
mġa makata mán,
siyáng tinutula nġ sandalíng yaón
ang sunġit nġ pangláv, lagáy nġ panahón.

Anó pa't ang lahát ay yapús nġ lumbáy
hihip mán nġ hanġin, mandi'y palaypalay;
habagat má'y salát
at pawáng dalita, ang balitang tagláy
na kung pakikinggán ay taghóy na ġay!... ġay!...

Subali't sa isáng maralítang dampa
sa bayang Malabóng saksí nġ pagtula:
nagáalimpuyó,
ang lugód, ang sayá, ang galák, ang tuwa
sa piling nġa noóng dalawáng nunumpa.

Itó ay si Tuníng na piling alindóg
kapiling nġ kanyáng tanġíng inírog,
panġala'y si Osong
na lipi nġ dukha't di lahing matayog
at binatang Udyóng na ulilang lubós.

Payapa nġa silá, sa pagkákaupo
siyáng ináani; galák nġ pagsuyo,
pinagúusapan,
ang ikáarangál nġ kaniláng puso
na ganitóng saád nang minsáng mahinto:

«Kay damot mo namán,» kay Osong na sabi,
«isáng halík lamang, itulot mo kasi,
nang ako'y maalíw
at nang magkaroón nġ isá pang saksí!...»
«ġAyáw ko! ġayáw ko!...» kay Tuníng na tangġí.

«ġHalina irog ko!» «ġAyaw ko! ġayaw ko!...»
«ġDiyata't ayaw ka?» «ġTalagáng totoó!»
«ġHalina! ġhalina!
ġisáng halík lamang!...» «ġKay ulitulit mo!»
«ġIsáng halík lamang!...» «ġTawad ko sa iyó!»

«ġAh! at iyán bagá, ang lagi mong turing
na lubháng dalisay pagibig sa akin ...
ġIkáw ang bahala!...
kung natuto akóng sa iyó'y gumiliw
magisá sa dusa'y matútutuhan din ...»

«ġNagtampó na namán!...» «ġSino bagáng puso
ang makababatá nġ asal mong liko?»
«ġHuwag kang magalit!
ang ginagawa ko, ay mġa pagsuyo ...»
«Pagsuyo sa iyó; sa aki'y panghapo ...»

Ikáw ang bahala, ako'y mapagtiís
at ipatay mo mán ang lahát nġ sákit
ay tatanggapín ko;
nġuni't ang hiyain, ang isáng ninibig
libong kamataya'y labis pa nġ tamís ...»

«ġHiniya ba kitá? ġDi ko ginagawa!...»
«ġGinaganáp nġayó'y di bagá paghiya?»

«Hindi, aking giliw,
at ang aking puri ang nagugunita
na baka kung ...» «¿Kulang bang tiwala?»

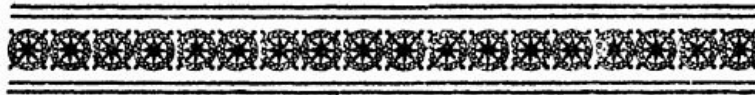
«Di lamang sa gayón,» «¿Sa anó pang bagay?»
«Katungkulan naming maginġat na túnay,
at ang unang halík,
ang katimbang noó'y sampu nitóng buhay
sa pagka't daig pa, ang gawáng pakasál.

¿Hindi bagá Osong?» «Tapát ang turing mo,
at ang pagkakasál ay pakitang tao;
subali't ang halík,
saksíng akin ikáw, at akó ay iyó,
kaya itulot na; halina irog ko ...»

Iláng pang «¡Ayaw ko!» at iláng «¡Halina!»
bago pinagusap ang labing dalawá;
tumunóg ang halík;
nilimot na yatang silá'y may hiniñgá
na dapat malagót sa daratning dusa.

Hayán nġa ang tuwang naġhari sa puso
nġ dalawáng yaóng isá sa pagsuyo,
kaya ang paalam
nġ ating binatang anaki ay biro:
«¡Sarili na kitá, búhay má'y mapugto!...»

Páhiná 20

Páhiná 21

II

Nang isáng umaga'y sa pangpang nġ ilog
ay may nakaupóng binatang malungkót:
itó ay si Osong;
kanyáng inaalíw ang dusa nġ loób
sa pagkákawalay kay Tuníng na irog.

At ang naglalaro sa kanyáng isipa'y
ang dilág ni Tuníng na gayón na lamang,
minsáng mapadagok;
minsáng mapanġiti at ipinagsaysay:
«¡Oh, anóng gandá mó, aking paraluman!...»

Subali't nabigláng nabakás ang lungkót
sa masayang mukháng nagulap nġ lubós:
«¡Ay, palad na sawi!...
¡Oh, buhay nġ dukha!...» sunód na himutók,
«sa dusa ni Tuníng, ikáw ang managot ...

Kung akó'y mayama't sagana sa pilak
tatanuran siyá sa baníg nġ hirap,
hanggáng sa sumilang
nġ lubháng hinahon ang unang bulaklák
nġ aming pagsintáng dalisay at wagás....

¡Ay, Tuníng kong irog, di ko kasalanan
na sa iyóng dusa'y di ka madamayan;
ang karukhaan ko,
ang dapat sisihi't dapat managutan

at oh, anóng sakláp, dustáng kapalaran ...»

Páhiná 22

Sandalíng tumigil at kanyáng námalas
ang dalawáng ibong naba sa bayabas,
na sabáy umawit;
yaóng kanyáng dibdib ay halos mawalat
sa pananaghili sa ibong mapalad.

Saká nang magsiping ñ lubháng payapa
mḡa titig niyá'y di tumagál yata't
mulíng naghinagpís:
«Mapalad pa siláng may ganáp na laya
at hindi gaya kong may sumásansala ...

At kahi't mán silá'y walang pagaari
ginapas namá'y pawáng luwalhati;
dí gaya ñ taong
ang binabaníg má'y maraming salapi
ay lumuluha rin ñ dusa't pighati.

At ¿anó ang yamang sadyang hinahanap
sa akin ñ amá ni Tuníng kong liyág?
¿isáng talinhaga!
at di niya talos: sa Sangmaliwanag
ang puri ñ tao, ang mahál sa lahát.

Hangád niya'y pilak, kahi't manḡulimlim
ang danḡál ni Tuníng na sinta ko't giliw;
wala sa gunitang
lalong mahalagá sa yaman mang alín
ang danḡál ñ tao kung lubháng maningning.

¿Oh, taksíl na pita sa danḡál at yaman,
ang nililikha mo'y laksang kamatayan;
kung hindi sa iyó,
disi'y kapiling ko si Tuníng ñ buhay
at kasalosaló sa pinggán ñ lumbay!...

¿Oh, buhay ñ buhay, Tuníng ko at lugód...
na sa karukhaan, ang sukal ñ loób
na ating sinapit;
libong kamataya'y masaráp pa irog
huwág lang mariníg ang iyóng himutók!...

Páhiná 23

Palasóng may lason ang nakákaanyo
ñ dusang sa dibdib ñḡayó'y pumapako,
tuwing mabúbuklát
sa aklát ñ isip ang pagkasiphayo
ñ banál na layong núnukál sa puso.

At magmulá rito'y aking nakikita
sa baníg ñ hirap ay nagiisa ka;
waláng dumadamay,
at kung pumapasok ang mahál mong amá
sa iyóng pagdaíng ang tumbás ay mura.

Naririníg ko ring kanyáng inuulit
ang pagalipusta sa palad kong amís:
¿sa aba ñ dukha!...
at nananariwa sa puso ko't dibdíb
ang pagtabóy niyáng kapaita'y labis.

At námamalas ko, ang lubháng masakláp,
luhang mapapaít sa matá mo liyág,
di anóng gagawín
sa itó ay utos ñ masamáng palad
pawang pagtitiis ang gawíng kalasag.

Ibalita lamang sa tapát mong giliw
kung makaraan ká, sa gabíng madilím,
upang matalós ko
kung ano ang bunḡa ñ pagsinta natin
at kahi't malayo'y kapalaran ko rin.

At kung napapako ikaw sa dalita
higit pa sa riyan, itong umaaba
sa tapat kong puso,

Páhiná 24

at ang bawa't patak n̄g perlas mong luha
ay timbang n̄g buhay kung manaw sa lupa.

Dito napahinto't kanyang napanood
yaong isang kaban na tanḡay n̄g agos,
at pinagsikapang
iyahon sa pangpang n̄g upang matalos
na baka may lihim doong natutulos.

At ḡoh, anong gitla nang kanyang mamasdan
na bangkay n̄g isáng bagong kasisilang!...
tumanḡis ang puso;
nagluksa ang dibdib at ipinagsaysay
na: «ḡBaka n̄ga itó, ang anak kong hirang!»

Kanyang ikinubli doon sa pangpanḡin,
pumasok n̄g bayang may inḡat na lihim
at nakibalita;
sa tinanongtanong ay kanyang nalining
na ḡitinapon n̄ga ang anak ni Tuning!...

Lalong nagibayo, lagablab n̄g poot,
ang daing at sumpa'y di malagotlagot
«ḡInang walang puso,
Tuning na nagtaksil sa anak n̄g irog
dapat kang mamatay, dapat kang matapos!

Diyata't masarap sa puso'y matamis
anak mo'y pataying sa ilog ihagis,
maturan na lamang
ikaw ay dalagang may puring malinis,
nang upang giliwin n̄g bagong ninibig.....

ḡOh, taksil na sinta! ḡpusong magdaraya!
ḡoh, hanḡad sa yaman! ḡinang walang awa!
pananagutan mo,
sa harap n̄g Diyos ang masamang gawa't
may araw din naman kaming mabababa!....»

At kanyang hinagkan ang bangkay n̄g bunso
kasunod ang patak n̄g luhang natulo,
«ḡOh, sawi kong supling!....
ḡdi ko kasalanan ang pagkasiphayo
managot ang iyong inang walang puso!...»

At kanyang kinalong n̄g hanggang sa bayan
upang ipakuha n̄g isang larawan;
subali't ang loob
ay di mapanatag kahi't bahagya man;
ang daing at sumpa'y walang katapusan....

III

Sa ilog ding yaon na kinasagipan
ni Osong n̄g kanyang bunsong minamahal,
ang magamang Tuning

minsán ay nagaliw sa masayang pangpang
na siyang sumaksi sa lihim ng buhay.

«Talusin mo irog» ang turing ng ama,
«sa panukala ko, kung hindi nayag ka,
disin hanggang ngayo'y
lumalagok ka pa ng luha ng dusa
at di lumalasp ng mga ginhawa.

¿At di mo ba tantong sa buhay na ito:
salapi, salapi, ang Diyos ng tao?

¿Bakit ka iibig
sa hanġal na Osong na dukhang totoó
gayong may mayamang iirog sa iyó?»

«¡Ama ko! ¡ama ko!» ang saad ni Tuning,
«¡kay inam nga pala ng inisip natin!
salamat Diyos ko
at ang mayayamang ninibig sa akin
ay hindi natalos ang nangyaring lihim ...»

«¡Talaga! ¡talaga» ang sa amang tugon,
«daig ang nagtiyap ng pagkakataon,
¿at aling panġahas
dilang sinunġaling magsasabi ngayong
ikaw ay naglaho sa tangkay kahapon?

Para din ng dati ang tindig mo't bikas,
katutubong ganda'y lalo pang tumingkad;
pagmasdan mo iyang
halamang nilikha ng Hari ng lahat,
pawang yumuyuko sa taglay mong dilag.

Sa mabining agos ikaw ay makinig
may ibinubulong na masayang awit,
saksi ng paghanġa
sa iyong himalang inimbot na dikit
na waring pinilas sa ganda ng lanġit.

Nguni't janong saklap sa puso ko't buhay
ang kataasan mo kung iyaagapay
sa piling ni Osong!
¡masarap pang ako ay magpatiwakal!
¡oh, Tuning! ¡oh, Tuning!» at siya'y papanaw.

Pinigil ng bunso: «Amang pinopoon,
ako'y kaayon mo sa dakilang layon,
at isinusumpang
lilimutin ko na ang hanġal na Osong
at ako'y dalaga na naman sa ngayon ...»

Sila ay nagyakap at siyang tumunong
ang halik ng ama, at halik ng irog;
sigabo ng tuwa
ay hindi magkasyang sa puso manulos
kaya't napatabi, ang panglaw, ang lungkot ...

¡Saka magkaakbay silang nagsilakad
sa dukhang tahana'y nagtuloy umakyat;
mahiwigang ilog
na nilisan nila'y bago humalakhak
na waring inuyam ang nangyaring usap.

Páhiná 27

Páhiná 28

IV

Bagong namimitak sa kasilanġanan
liwayway ng araw, batbat ng katwaan,
yaong mga ama
nagsisikilos na't nanġagtutulinan

sa pagtuklas noong pangtawid sa buhay.

Sa gitna n̄g parang namá'y namukadkad
ang hinirang ban̄gong magandang bulaklak
at isinusuob

sa gintong liwayway n̄g bagong ninikat
nagsasayang araw sa bayan kong liyag.

Ang napanaginip n̄g m̄ga bayani
na tadhanang araw sa lahi kong api,
wari'y sumisilang
n̄g sandaling yaong lahat ay nagwagi
at pawang naawit n̄g m̄ga pagkasi.

Sampung m̄ga ibong payapang magdamág
ay iniyunat na ang kaniláng pakpák;
sandaling dumalit
bilang isang bati sa nagharíng galák
na sinasayawan n̄g palundaglundag.

Tinig n̄g batin̄gaw ay sa Konsepsiyón
noó'y nagbalita na may kasal doón;
sa bibig n̄g madla
narinig n̄g lahat ang kasál na yaón
di iba't kay Tuníng na lan̄git ni Osong.

N̄guni't ¿sino kaya ang lubhang mapalad
na makikisumpa sa dambanang harap?
at ¿si Osong kaya?
¡oh, hinding hindi n̄ga't isang taong pantas
na kinasilawan sa bunton n̄g pilak!...

Ito'y si Ruperto na tukod n̄g yaman
kung kaya nasilaw si Tuning na hirang;
kanyang kinalakal
pagibig at buhay; puri at katawan
na sampu n̄g ama'y nakiayon naman.

Wala n̄ga sa isip n̄g sandaling yaon
ang pinan̄gakuang binatang si Osong
at kahi't bahagya
wala sa gunita ang nasawing sanggol
na tunay mang anak ay ipinatapon.

¡Inang walang awa, pusong salawahan
sa tunay mong supling di ka na nahambal!.....
¡m̄ga kulang palad!...
¡oh ang nililikha niyang kayamanan!
at ¡oh, ang babai, kung siyang masilaw!...

Huwag nang lin̄guni't bayaang tuman̄gis
ang pusong dinaya n̄g *Oong* matamis,
mahalin mo lamang
ang naging bulaklak n̄g iyong pagibig
at dakila ka rin sa matang nagmasid.

Sa pagka't ang inang walang pagmamahal
sa tunay na supling na sa puso'y nukal,
daig pa ang hayop,
na lubhang malupit, marun̄gis ang asal
n̄guni't kung sa anák ay handog ang buhay.

At makalilibong masarap sa malas
ang isang dalagang sa tangkay nagulap
di gaya n̄g isáng
babaing magtapon sa ilog n̄g anak
bukod sa may dun̄gis, sumpaang n̄g lahat ...

Subali't ang lahat, di man sumagimsim
sa diwa at puso n̄g magandang Tuning,
natan̄ging nagdiwang
sa kanyang isipang naglayag sa aliw
na «siya'y yayaman kay Rupertong piling.»

Sampu ni Ruperto'y di kaya ang lugod
sa pagka't kakamtan ang aliw n̄g loob;
boong pananalig:

ang kanyang si Tuning ay piling alindog
at wala pang dunġis sa nġalang pagirog.

Kapwa may ligaya ang magkasingpalad;
dalaga'y sa kintab at tunog nġ pilak,
at ang isa nama'y
sa boong pagasang ang ligayang hanġad,
sarilingsarili't ang pagsinta'y tapat ...

Kasiyahang lubos ang siyang umawit
sa puso nġa nilang hindi matahimik;
sa boong lansanġan,
pinahanġa nila, bawa't makamasid
nġ pagtatagumpay noong si pagibig.

Kapag salapi nġa ang siyang nagutos
ay payayanigin itong sangsinukob,
at sa pagka't kasal
nġ isang Rupertong sa yaman ay bantog
kung kaya ang handa'y di masayodsayod.

Papanhikang bahay ay sakdal nġ dilag
at sa palamuti'y natatanġing agad;
palibhasa'y yaman,
ang siyang naghari, ang siyang nagatas
kaya nagigitle panauhing lahat.

Lalo nġ dumating yaong bagong kasal
hiyas na ginamit sa yaman ay sakdal;
«¡Maligayang bati!»
salubong nġ lahat nġ sa puso'y nukal
bago nagsidulog sa isang agahan.

Sa pagsalosalo ay nakikisaliw
tinig nġ musikong gumagara mandin
sa mġa bulaklak,
nġ bayang Malabong noo'y nagliwaliw
na wari'y nagtipang magsabog nġ aliw.

At naging parayso nġ ligaya't lugod
pagsasalong yaon nġ mġa alindog;
na sinamantala
noong makikisig pusong umiirog
mġa paroparong mababa't matayog.

Ang maamong titig, ang mariing sulyap,
panibughong nġiti, kilos na banayad,
nġ sandaling yaon
wari'y umuulang palasong matalas
na di sumasala sa puso nġ liyag.

Anhin mang lasapin ang mayamang handa
di gaya nġ dilag nġ mġa hiwaga;
iyang mapamihag
kaligaligayang maningning na tala
sa lanġit nġ bayang luoy sa pagluha.

Lalo na ang dikit nġ magandang Tuning
namamaibabaw sa madlang kapiling,
at nakikibagay
sa kislap nġ hiyas na lubhang maningning
kaya si Ruperto'y nagmamalaki rin.

At halos ang puso sa tuwa'y umidlip
at busog na busog kanyang mġa titig,
ni ang panauhin,
sampung kinakain ay wala sa isip
at walang nalabi kundi ang pagibig,

Hanggang sa matapos, agahang masarap
ay walang naghari kundi pawang galak
at sila'y pumasok;
ang isang matanda sa lupa'y tumawag:
«¡Sa isang naaba'y magdamot nġ habag!...»

Ang ama ni Tuning pagdaka'y nagnġitnġit
«¡Palayasin ninyo, matandang marunġis,

nang di mangrimarim,
m̃ga panauhin sadyang nakisanib
sa kaligayahan na dulot ñg langit!...»

Tugon ñg matanda: «Kung ako'y mayaman
ay hindi ganito yaring kalagayan,
gulanit na damit
di ko isusuot: ako'y masusuklam
ñguni't pagka't wala'y inyong pagtiisan.

At kung kaya lamang ako'y naparito
iyang bagong kasal ay babatiin ko
naging sumbat nama'y
«¡Huwag kang umakyat at maraming tao
na nakahihiya ang abang lagay mo!....»

«Di ikahihiya aking kasalatan
huwag lang sabihin na sakim sa yaman
sa pagka't ang dukha
ay di alañganin sa harap nino man
at isa ring anak ñg poong Maykapal.

At sa mundo'y walang nalalagdang batas
sadyang nagbabawal sa pakikiharap,
ñg isang timawa't
kung ipañgiñgimi ang mukhang mahirap
ang sabik sa yama'y lalong nararapat.

Kaya itulot nang ako'y makapasok
maligayang bati'y aking ihahandog
sa m̃ga mapalad,
ñgayo'y nagsisumpa sa harap ñg Diyos ...»
«¡Tuloy na ñga kayo!...» maasim na alok.

Baga man masaklap sa puso at dibdib
doo'y patuluyin, matandang maruñgis,
ang ama ni Tuning
ay namayapa na't nakiayong tikis
pagka't sumusugat ang bawa't isulit.

Ipinañgañgambang baka pa lumala
pagbabañgon puri ñg abang matanda
na di dumadaplis
ang bawa't ituring sadyang tumatama
sa ama ni Tuning, sa mayamang mukha.

Kaya't ang matanda nang di tumitinag
sa pagkakatayo'y nilapitan agad;
«Tayo na po kayo;
magtuloy po sila't kusang makigalak
sa dakilang araw ñg pagisang palad....»

At nagtuloy na ñga ñg puspos na galang
yaong bagong kasal, minatamataan;
mana'y may dinukot,
sa loob ñg damit na isang larawan
at anya'y «¡Oh, Tuning, tanggapin mo laman!..»

Pagdaka kay Tuning, pumulas ang luha,
mukha ay naglaho, nagapos ang dila;
si Ruperto nama'y
di rin nakakibo at napipi rin ñga
at ang kaiñgaya'y biglang namayapa.

Ñguni't ang matandang ama ñg babai
ay naglakas loob at ipinagsabi:
«¿Ano po ang dala
at isang larawan ñg batang lalaki
na siyang sa lahat ay nakapipipi?»

Tugon ñg pulubi'y «Inyo pong kilanlin
at ito ay isang kamaganak mo rin ...»
yaong bagong kasal,
di na nakabata't inagaw nang tambing;
«¡Ito ang anak ko, at tunay na supling!...»

Tuloy hinimatay; luhang mapapait

ang sa kanyang pisinĝi, pagdaka'y dumilig;
lahat ay nagulo't
nang mahimasmasan, mata'y itinirik:
«¡Patawad Osong ko, sa nagawang lihis!...

Sa laot nĝ dusa, ako'y ipinadpad
nĝ lubhang marunĝis at masamang palad;
nagtaksil nĝa ako't
inang nagmalupit sa tunay na anak
subalit sa nĝayo'y ¡¡patawad!! ¡¡patawad!!»

At untiunti nang, nalagot ang hinĝa
at noong maburool sumugod ang ama:
«¡Ikaw na panĝahas,
pulubing naghayag nĝ lihim at dusa
dapat kang mamatay! ¡uutasin kita!...»

Nĝuni't ang pulubi'y umurong sandali;
hinubad ang damit at noon nawari,
na siya'y si Osong
¡laking pagkamangha; lahat ay nanĝimi
at yaon ang giliw nĝ babaing sawi!

«¡Ikaw na matanda na sakim sa yaman,
uhaw sa tungkulin at sabik sa danĝal,
na nanĝanĝalakal
nĝ puri nĝ supling ang dapat mamatay
at di akong dukhang inyong inagawan!...»

At saka umakmang tarakan ang puso
noong lilong amang masakim sa ginto;
subali't ang lahat
pagdaka'y umawat, pagdaka'y bumuno
hanggang maibaba't naglapat nĝ pinto.

Nĝuni't ¿si Ruperto'y saan naparoon?
at ¿bakit nawala sa sakunang yaon?
¡walang makaalam!
palibhasa'y lihim na tumakas doong
umilag marahil sa nĝitnĝit ni Osong.

At doon natapos yaong kaguluhan
na noong umaga'y isang kasayahan;
sa bibig nĝ madla,
pagpuri't pagkutya, pagbunyi't paguyam
ang namumulaklak na lipatlipatan.

Hanggang sa lansanĝan, noo'y sumabog na
balitang masaklap, mapait na bunĝa
nĝ hanĝad sa yaman;
ibang makamatyag lihim na tatawa
bago tutuguning «¡Nasawing Pagasa!»

¡Oh, mĝa magulang na silaw sa pilak
na nanĝanĝalakal nĝ puri nĝ anak,
manĝagnilay sana,
bago magsisubo sa guhit nĝ palad
at baka madapa sa gitna nĝ landas!...

¡Oh, mĝa babaing masakim sa yaman
pagibig at puri ay niyuyurakan,
bumalikwas kayo't
inyo nang baguhin ang kinahiligan
upang makailag sa kasakunaan!...

At tuloy tantoing masarap pang tikis
ang panĝalang *dukha o anak nĝ pawis*
kay sa sa mayaman,
kung pinupulaan nĝ bala na't bibig
na nakatatalos nĝ lihim nĝ dibdib.

V

Nang kinabukasan at gabing madilim
sa isang libinġa'y naglalamay mandin,
yaong si Ruperto;
sa kinalagakan nġ bangkay ni Tuning
doon nakaluhod nġ lubhang taimtim.

Ang kapayaang naghahari doon
ay ginagambala nġ kanyang pagtaghoy:
«¡Ay, sawi kong palad!...»
wikang naghinagpis saka idinugtong
«¡buhay nġ buhay ko, patawad oh, poon!...»

At bago tumayong yumakap sa kurus,
luhang mapapait sa mata'y nanagos,
matimyas na halik
kanyang iginawad saka naghimutok
«¡Tuning nġ buhay ko, tanggapin mo irog!...

Iyan ay sagisag nġ aking pagibig
at nariyan ka man sa bayang tahimik
ay di nililimot
at sa bawa't tibok nġ puso sa dibdib
panġalan mo lamang, siyang nasasambit....»

Mana'y napailag naganyong bayani,
lumayo sa kurus at ipinagsabi:
«¡Pusong magdaraya!...
¡papatayin kita! ¡hayo na't magsisi!...
¡kulang palad ka nġa, nasawing babai!...»

Sandaling tumigil at tumawatawa,
«¡Aba si Tuning ko, kay ganda mo pala!...»
sa harap nġ kurus
ay muling lumuhog at humalik siya
«¡Tanggapin mo irog at lambing nġ sinta!...»

Anaki'y napasong biglang itinulak
nġ kurus na yaon noong kulang palad
«¡Abá si Tuning ko!...
at nagtatampo na, sa aking pagliyang ...
¡ha!... ¡ha!... ¡ha!... ¡ay kahabaghabag!...

Hayo na, hayo na, gapasin ang lugod
naito ang yaman, kandunġin mo irog;
¡aba't nġuminġiti!...
¡pusong magdaraya, salawahang loob,
papatayin kita, dapat kang matapos!...

At kung ang gaya mo, ay pababayaang
lumawig sa mundo nġ dalita't lumbay
ay di malalagot,
ang mġa panaghoy, ang mġa sumpaang ...
¡aba si Tuning ko, nahihiya naman!...

Nġuni't huwag Tuning, huwag kang tumañgis,
ang pagsisisi mo'y aking naririnig;
datapwa't irog ko,

umahon ka rito't ako ay hahalik
sa m̃ga p̃sñgi mong sakdalan ñg dikit ...

¿Di ka makalabás? sandaling magantay
at babawasan ko ang tabon ñg hukay.»

Lumapit sa kurus,
tinutop ang noong wari'y nagninilay
tuloy na binunot ang tanda ñg patay.

«Kaunti na lamang, Tuning ñg buhay ko,
huwag kang mainip at makakamtan mo;
mithing kayamanan,
aking hahawiin ang tabon sa iyo ...»
at nagkukutkot ñgang anaki ay aso.

Páhiná 39

Sa dulong silañgan nama'y namanaag
masayang liwayway ñg araw ñg bukas,
doon sa libiñgan
ay siyang pagpasok noong kulang palad
binatang si Osong, sawi sa pagliyang.

Kanyang aaliwin ang dusa ñg loob
dahil sa pagasang sinawi ñg lungkot;
sa boong magdamag,
ay di mang nagalay ñg munting pagtulog
kung di pawang sakit, dalita't himutok.

Subali't nabiglang natigil sa landas
abang si Ruperto'y nang kanyang mamalas
na nagkukukutkot
doon sa libiñgan noong kulang palad
kasaliw sa hibik ang luhang nanatak.

Ñguni't di napigil, sigabo ñg poot,
patakbong lumapit sa nagkukukutkot;
«¿Sino kang pañgahas,
lilong gagambala, kay Tuning kong irog?
na namamayapa sa kanyang pagtulog?...»

Tugon ñg Rupertong wikang tumatañgis
«¡Ay Tuning!... ¡ay Tuning! ¡maawa ka lañgit!...»
at tuloy lumuhod,
sa harap ni Osong at siya'y humalik
kasabay ñg yakap na lubhang mahigpit.

Ang poot ni Osong, lalong naglagablab
kanyang iniwaksi, ang pagkakayakap;
abang si Ruperto,
sa maruming lupa'y nasubasob agad
at napahandusay sa libing ñg liyang.

Páhiná 40

Sinakyan ni Osong; pinigil sa batok
at ang sundang niya'y madaling binunot,
bago iniyakmang
«¡Papatayin kita!... ¡dapat kang matapos
nang makilala mo kung sino ang Diyos!...

¿At bakit nañgahas dito sa libiñgan?
¿bakit huhukayin ang sinta ñg buhay?
¡pusong walang bait!
kahi't anong sama, ñg taong sino man
kapagka namatay, dapat mong igalang..»

«¡Tuning ko! ¡Tuning ko!» ang nagiging tugon
«¡oh, anong lupit mo, kay lakas mo ñgayon!..»
tinablan ñg sindak,
ang ating binatang may ñgitñgit na Osong,
at ang yapus niya'y ¡tunay palang ulol!

Tumañgis ang puso, nagluksa ang dibdib,
sisi, habag, hapis, sa kanya'y naniig,
kaya't ibinañgon;
«¡Diyos ko! ¡Diyos ko! ¡mahabaging lañgit,
pawa na bang gabi, itong tinatawid!...

At bago niyakap, kaharap na baliw
«Sa aking inasal ako'y patawarin ...»

tumbas ni Ruperto
ay isang mataos, halik na mariin,
«¡Tuning n̄g buhay ko, kay sarap mo giliw!...»

«¡Diyos ko! ¡Diyos ko!» ang hibik n̄g Osong,
«¡pagkalupitlupit lakad n̄g panahon!...»
at kanyang inakay
abang si Ruperto't wikang idinugtong
«¡Tayo na! ¡tayo na!...» at sila'y yumaon.

Habang lumalakad, dalawa'y nagsabay
na isinusumpa ang abang namatay:
«¡Oh, Tuning! ¡oh, Tuning!...
¡ikaw n̄ga ang sanhi n̄g lahat n̄g lumbay
n̄gayo'y tinatawid nitong aming buhay!...

At pawa n̄g gabing lubhang masusunġit
na kasindaksindak, tanghalan n̄g sakit,
ang siyang sa n̄gayo'y
laging nilalayag n̄g palad na amis,
ikaw, ikaw Tuning, ang dahil n̄g hapis ...

Nġuni't masaklap man ang nasapit naming
laging naglalayag sa gabing madilim,
pumayapa lamang
ikaw sa tahimik, mapanglaw na libing
at sa amin yao'y kapalaran na rin ...»

At doon natapos, ang lahat n̄g sumpa
doon din tumulo mapait na luha;
¡oh, kahabaghabag
na palad ni Tuning, babaing naaba
natanġi ang lanġit, siyang nagluluksa!...

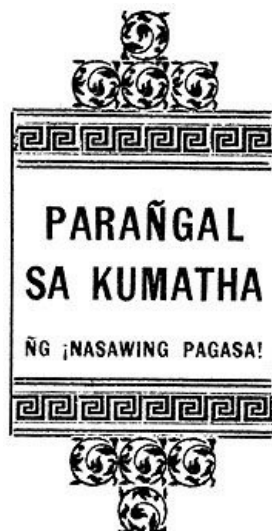
¡Oh, taksil na pita sa danġal at yaman,
ang lahat n̄g ito'y iyong kasalanan;
ang busabusin mo,
kahi't man umidlip doon sa libinġan
sumpang sunodsunod, walang katapusan!...

Pagka't sa bayan mang sinilanġan niya,
bawa't makabatid ay napapatawa
at tanġi sa sumpa,
paghabag, pagiring ay isusunod pa:
¡Nasawing Pagasa!... ¡Nasawing Pagasa!...

Páhiná 41

Páhiná 42

WAKAS

Páhiná 43

¡Ang Diwa Mo!

Kasamang Angel!

*Dahil sa pagkabasa ko
ng iyong kathang
¡NASAWING PAGASA! na
pangapat na buñga ng iyong
panulat, sa pitak ng
pahayagang ANG
DEMOCRACIA ay natula ko
ang sumusunod:*

Nang ikaw ay di ko nakikilala pa't
Ang ilan mong katha ay aking mabasa,
Akala ko mandi'y isa kang poetang
May sapat n̄g gulang at pagkabihasa.

Oo, akala ko, ikaw'y isa na rin
Sa m̄ga kilalang Santos, Matanglawin,
Peña, Regalado, Mariano't Ben Ruben
Na, inuuban na sa gayong gawain.

Dahil sa ang iyong m̄ga gawang katha
Ay nan̄gasusulat na lahat sa tula,
M̄ga tulang hindi pangsira sa wika
At bagkus pangayos, pangbuhay sa diwa.

N̄guni't sa limbagan n̄g Pamahalaan
Nang aking mamalas iyong kabataan:
Yaong paghan̄ga ko'y lalong naragdagan
At halos di kita mapaniwalaan.

Isang katulad mo! isang batangbata
Ang makayayari n̄g maraming katha;
M̄ga kathang busog sa m̄ga hiwaga ...
At bihibihira ang nakagagawa?

Sinong di hahan̄ga sa dunong mong angkin
Lalo't sa lagay mo, ikaw, uuriin?
Ah! di sa pan̄galan lamang ikaw Angel!
Sa puso ma't diwa ikaw ay Angel din!

Angel ka n̄gang buhat doon sa Olimpo
Na pinaparito n̄g diyos Apolo,
Upang makatulong sa pagbungkal dito
N̄g mina n̄g Wika nating Pilipino.

Na, nan̄gatatago sa parang at gubat
At sa m̄ga bundok na lubhang mataas;
Sa sapa at batis sa ilog at dagat
Na puno n̄g m̄ga magandang alamat.

Ang kasangkapan mo na iisaisa
Ang nan̄gagagawa ay katakataka,
Sa sama'y pangbuti, sa dun̄go'y pasigla
Sa sira'y pangbuo't pangaliw sa dusa.

Kasangkapang laging laan sa pagdamay
Sa nan̄gaaapi at nahihirapan,
Mabait na guro sa han̄gal ó mangmang,
Sulong maliwanag sa nadidiliman.

¡Oh, ang íyong diwa na nagpapagawa
Sa iyong panitik na gintong mistula,
N̄g m̄ga puntahing banal at dakila
Sa ikabubunyi n̄g sariling Lupa!...

Bayaan mong ako'y magpilit tumugtog
Sa aking kudyaping mahina at paos,
Tanda n̄g paghan̄ga at pagpuring lubos
Sa m̄ga gawa mong dakila at bantog.

Leonardo L. Gomba.

Maynila, S.P., Abril, 1910.

**BASAHIN NATIN ANG NOBELANG
KATALIK-LAAN**
na katha ni SANTIAGO G. FLORES at may
Pangunang Salita ng Pangulo ng
ILAW AT PANITIK
(Sumailán ng mga mamimulát)

BAGONG MAGDALENA
KATHA NI Juan L. Arcoiwala
20 séntimos ang isá sa láhat ng Aklatan

Ang mga Hiwaga ng París
(Los Misterios de París)
TINAGALOG NI Francisco Sugui
Kasalukuyang tinatapos sa limbagan

NANGALIGO SA SARILING DUGO
KASAYSAYANG TAGALOG
Katha ni Remigio Mat. Castro
May pagsunang salita ni MARCIANO ALMARIO. May p. ng huling salita ni GREGORIO L. LOPEZ
kiblat ng "RAKA SOLIMAN" ng "AKLATANG BAYAN" ng "KATALIK" ng "ILAW AT PANITIK"

NILILIMBAG

¡SAKIM NA MAGULANG!
KATHA NI Juan L. Arcoiwala
Tinatapos na sa Limbagan

Ang tumpak na pananampalataya
(La Religión al alcance de todos)
TINAGALOG NI Francisco Sugui
Matatapos nang sulatin.

ANTERO SORIANO
ABOGADO
Bufete: Salcedo No. 4, Manila
Sta. Cruz, Cavite

Funeraria Guzmán
1436 HERRAN—PAKO, MAYNILA

Mga kalandás na pinapasan ng tao ó hinihila ng kabayong malalaki	Mga kabaong na kaoba, sifin ó kaloy na lubhang maayos ang yari
--	--

**Humiñgi kayo ñg lalong magara,
mura, wasto at pangkasalukuyan**

¿Ibig ninyó ng maayos na gupit?
¿Ibig ninyó ng malinis na gupit?
Magsadya kayo sa Daang Sacristia blg. 850,
Sta. Cruz, Maynila, K. P.

Barbería Nacional
ni Ponciano K. Garcia at Dionisio Garing

Basahin natin ang kathang babai
¡SAWING PAGASA!
ni Bb. Francisca Laurel
Hanapin sa láhat ng Aklatan.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NASAWING PAGASA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.